

ÀLEX SEGLERS

Professor associat de dret eclesiàstic
de la Universitat Autònoma de Barcelona

1. CONSIDERACIONS PRELIMINARS

El fenomen de les sectes, o allò que hom acostuma a englobar dins l'expressió «el món de les sectes»,¹ és habitualment objecte d'estudi dels sociòlegs de la religió i dels antropòlegs. Certament podem afirmar que la categoria *secta* és un concepte sociològic, no definit legalment per l'ordenament jurídic estatal. No obstant això, em sembla que és un fenomen que es presta a una aproximació interdisciplinària, en la qual els juristes podem aportar el nostre gra de sorra, en el benentès, però, que no oblidem que la voluntat de desfer determinats embolics conceptuals no aclarirà del tot la confusió, perquè, tal com s'ha escrit, «la tasca d'aclariment resta per fer».²

Crec que el moment és oportú, sobretot si parem atenció a dos aspectes. Primerament, aquesta espècie de moda mediàtica (no exempta de polèmiques televisives) que el fenomen comporta; en segon lloc, en un fet que tampoc no ha passat desapercbut recentment: la inscripció en el Registre d'Entitats Religioses (RER) de l'Església d'Unificació de *Moon*.³ L'accés a un estatus legal de confessió religiosa assolit per aquest nou moviment religiós va reobrir un debat maniqueu entre allò que jurídicament s'havia de considerar una secta i allò que s'havia de considerar un grup religiós. I és que l'existència del RER, registre que depèn del Ministeri de Justícia, impulsa els eclesiàstics (com a estudiosos de la legislació que regula el fet social religiós) a interessar-se també pel tractament d'aquesta problemàtica, si bé des d'una perspectiva jurídica.

La qüestió és important, ja que la disceptació d'aquest litigi fou resolta pel mateix Tribunal Constitucional (TC). L'accés al RER de l'Església d'Unificació de

1. Estruch, J. «El món de les sectes» (dins *Les noves formes de religiositat*, Barcelona, 2001, p. 169).

2. *Ibid.*, p. 188.

3. Vegeu *El Periódico* (22 de març de 2001) i *La Vanguardia* (28 de maig de 2001).

Moon es va determinar mitjançant un recurs d'empara que els afectats havien interposat. Per primera vegada, el TC va haver de pronunciar-se sobre aquesta qüestió. I ho va fer a través de la Sentència 46/2001, de 15 de febrer, en virtut de la qual va considerar que l'esmentada església era un grup amb finalitats religioses i, en conseqüència, podia obtenir la inscripció en l'esmentat registre.

Des d'una perspectiva jurídica, podem acceptar que aquest grup és religiós? Quins criteris emprava l'Administració competent per a dilucidar el que és una confessió o una església? Permet el principi jurídic de laïcitat decidir sobre els continguts dogmàtics dels grups que pretenen accedir al RER? Quins haurien de ser els límits i les restriccions a l'autonomia d'aquestes entitats? Crec que una encertada resposta jurídica a aquestes preguntes no pot obviar l'estudi de les aportacions que han fet els sociòlegs i els antropòlegs en la matèria objecte d'anàlisi.

Personalment no sóc partidari d'elaborar una definició legal i apriorística de secta o de nou moviment religiós.⁴ Primerament, perquè els perjudicis a la mateixa llibertat religiosa podrien augmentar. Així ho destaca Joan Manuel del Pozo:⁵

...la posibilidad de una intervención legislativa extraordinaria para resolver el problema sectario se hubiera acercado peligrosamente a la inconstitucionalidad; las libertades, precisamente por serlo, conllevan un riesgo que debe ser democráticamente asumido. Cuando el ciudadano o el legislador constatan su abuso, se impone una reflexión antes de reaccionar duramente: la reflexión debe versar en torno a la naturaleza de ese abuso, para determinar qué efectos produce sobre la libertad y derechos de otras personas; y sólo en la medida en que otros derechos y libertades se ven alterados puede ser penalmente perseguido ese abuso.

D'altra banda, si aquest abús no resulta lesiu per a cap altre dret o llibertat aliena, sembla obvi que:

...no debe merecer tratamiento legislativo alguno y que, en buen espíritu democrático, se deben eludir legislaciones especiales que vagamente aspiran a reducir riesgos, con lo que reducen el espacio del libre desarrollo personal. Por esa razón,

4. A Europa, ha estat França el primer país a elaborar una legislació sobre les sectes, malgrat les abundoses crítiques rebudes. L'article 1 de la *Llei per a reforçar la prevenció i la repressió dels moviments sectaris que atempten contra els drets humans i les llibertats fonamentals*, assenyala que «es pot decretar la dissolució de qualsevol persona jurídica, amb independència de la seva forma jurídica o del seu objecte, que emprengui activitats amb l'objectiu o finalitat de crear, mantenir o explotar la subjecció psicològica o física d'individus que participin en les esmentades activitats». Òbviament, la frase «amb independència de la seva forma jurídica o del seu objecte», s'està referint a distintes classes d'associacions, àdhuc les religioses. Tanmateix, la naturalesa dels delictes que preveu la llei és diversa: «infraccions que atemptin voluntàriament o involuntàriament contra la vida o la integritat física de l'individu, que el posin en perill, que atemptin contra les seves llibertats, dignitat o personalitat, que posin en perill els menors [...] infraccions en què s'exerceixi il·legalment la medicina o la farmàcia segons allò establert en els articles L. 4161-5 i L. 4223-1 del Codi de sanitat pública; infraccions de publicitat enganyosa, de frau o de falsificacions definides en els articles L. 121-6 i L.213 a L. 213-4 del Codi de consum».

5. «Libertades en equilibrio en una sociedad democrática (Una reflexión desde el trabajo parlamentario en torno al llamado "problema de las sectas")». *Sistema*, 103/1991, p. 87-88.

se optó por evitar tanto el catálogo de grupos sectarios —por la obvia indefinición del concepto y el riesgo de condena inquisitorial que hubiera supuesto— y por no tomar ni proponer una iniciativa legislativa especial —como una “ley de sectas”— que hubiera podido alterar gravemente el delicado espacio de aquella libertad “primaria” o radical que es la libertad de conciencia».

Segonament, perquè penso que una legislació específica sobre les sectes tampoc no solucionaria un dels inconvenients que avui dia es presenten: i és que és perfectament possible que alguns dels grups que l'Estat ha reconegut legalment com a esglésies, confessions o comunitats religioses cometin delictes (que hom consideraria típics de les sectes) després d'obtenir l'accés al RER.⁶

2. PRINCIPALS TRETS CARACTERÍSTICS DE LES SECTES

Etimològicament el terme *secta* prové del llatí *sequi*, que vol dir seguir, i no de *secare*, que significa separació o tall respecte a un altre grup més gran. Ambdues derivacions però solen caracteritzar part d'aquest fenomen social, ja que els sectaris serien aquells que segueixen unes determinades idees que s'aparten de l'ortodòxia.⁷ Curiosament, el «discurs que parla de les sectes és sempre un discurs emès des de l'ortodòxia, des del poder, i és un discurs acusador, condemnatori».⁸

Establir una distinció entre secta i grup religiós comporta sempre molts problemes. En principi, l'opinió pública copsa els fenòmens sectaris amb un to pejo-

6. Significativament, el *2000 Annual Report on International Religious Freedom* (informe que elabora el Departament d'Estat dels Estats Units d'Amèrica) resumia les vicissituds de la llei francesa en el capítol dedicat a les «restriccions governamentals a la llibertat religiosa». L'informe explicava detalladament el procés d'elaboració de la llei. L'any 1995, l'Assemblea Nacional francesa crea la Comissió Guyard, amb el propòsit d'estudiar el fenomen de les sectes i alertar del perill que suposen. Un any després, tracta la situació financera d'aquests grups, els problemes psicològics i les ruptures familiars que provoquen, l'amenaça per a la democràcia dels contravalors o *anti-social ideas* que defensen, els disturbis que generen per a l'ordre públic i la infiltració en els òrgans de l'Estat. La definició de secta es refereix a aquella associació que té una estructura totalitària i genera comportaments contraris al respecte de les llibertats humanes. La Comissió va identificar un total de cent setanta-tres grups, incloent-hi, entre altres, els Testimonis de Jehovà, l'Església de la Cienciologia i el Temple Solar. Però l'elaboració de la llista va ser problemàtica i polèmica. L'informe del Departament d'Estat explica que membres d'aquests grups (identificats com a sectes) van patir la intolerància i els prejudicis de la resta de la societat. L'any 1998 el Govern francès crea la *Mission Interministerielle de lutte contre les sectes*, amb l'objectiu de coordinar les accions contra les sectes i preparar la legislació pertinent, aprovada l'any 2000.

En cercles de l'Església Catòlica, aquesta iniciativa legislativa no va ser ben rebuda. Jean Vernet, responsable de l'episcopat francès per a la qüestió de les sectes i les noves creences, va escriure un interessant article al diari *la Croix* (5-12-2000), en el qual defensava que la legislació penal comuna ja era suficient per a combatre les sectes. Per tant, no calien lleis especials, ni molt menys la redacció d'un nou delictes (el de *manipulation mentale*), que ja es trobava implícit en l'article 313-4: «*L'abus frauduleux de l'état d'ignorance ou de la situation de faiblesse, soit d'un mineur, soit d'une personne dont la particulière vulnérabilité due à son âge, à une maladie [...] à une déficience physique ou psychique [...] pour obliger ce mineur ou cette personne à un acte ou une abstention qui lui sont gravement préjudiciales*».

7. Coromines, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona, 1987, VII, p. 745.

8. Estruch, J. «El món...», *cit.*, p. 179.

ratiu. Hom afirma que aquests grups amenacen la llibertat i la salut mental dels adeptes. Així, quan ens referim al terme *secta* estariem pensant possiblement en aquells grups d'estructura piramidal, vertical i totalitària, encapçalats per un líder carismàtic convençut de ser la reencarnació de la divinitat o la mateixa divinitat i que aglutina una sèrie de seguidors que romanen units per la creença comuna en unes doctrines religioses, filosòfiques o ideològiques.

El grup sectari acostuma a conuiu comunitàriament, sovint sense connexions amb el món exterior, ni dissidències ni crítiques internes respecte del líder. Tanmateix, combinen el secretisme i el fanatisme amb una activitat proselitista que emprà mètodes i tècniques de captació que poden perjudicar la salut mental dels prosèlits.⁹

En general, dels diversos intents d'elaboració teòrica que s'han dut a terme per a construir un concepte o tipus ideal de secta, en destacariem els que segueixen:

- les relacions directes i personals que mantenen els adeptes, enfront d'un tipus d'organització burocràtic i distant;
- la igualtat radical dels seus membres, enfront de les relacions jeràrquiques;
- un tipus d'associacionisme de perfil subjectiu, en lloc d'un perfil objectiu *uti universi*, caracteritzat per una administració exterior que gestiona la gràcia i els sagraments;
- un intens sentiment de cohesió i fraternitat, lluny de l'anonimat epidèrmic o cortical que caracteritzaria la magnitud de (posem per cas) les confessions i les esglésies majoritàries o el mateix Poble de Déu;
- finalment, pel que fa a la relació que mantenen amb la resta de la societat, les sectes estan poc integrades, en tensió permanent, certament distinta de la imatge institucionalitzada i assentada de les esglésies homologades.¹⁰

Com s'aprecia, el conjunt d'aquests elements difereix de les esglésies tradicionals d'Estats laics o confessionals, com per exemple la catòlica, l'ortodoxa o l'anglicana. Són elements que es basen en una dicotomia clàssica, deutora de la visió eclesiocèntrica del terme *secta*, pròpia del nostre context cultural cristià.

Això no obstant, si volem abordar amb criteris objectius un fenomen tan complex i present en l'opinió pública, un excés en les visions eclesiocèntriques (que responen al nostre entorn cultural) han de matisar-se en bé, precisament, del rigor acadèmic i, en el nostre cas, jurídic. A més, sembla que en l'actualitat l'ortodòxia homologada socialment i institucional, és a dir, l'*església-tipus*, hagi perdut la seva posició central i no serveixi per a contraposar-la al model d'organització del fenomen sectari.

9. Navas, B. «Aproximación a la categoría de secta partiendo de otras categorías». *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado*, vol. XIV, 1998, p. 253-254.

10. Troeltsch, E. *The social teaching of the Cristian Church*. Chicago; Londres, vol. I, 1960, p. 331 i seg.

3. VIES DEL TRACTAMENT JURÍDIC DE LES SECTES

3.1 El paper del Registre d'Entitats Religioses

En la seva funció qualificadora, la Direcció General d'Affers Religiosos (DGAR) adscrita al Ministeri de Justícia, determina, d'una banda, si estem davant un grup religiós, i, de l'altra, fa un judici inicial de la possible il·licitud del grup que pretén accedir al RER. Així ho ha manifestat el mateix Tribunal Suprem, el qual, en la seva Sentència de 25 de juny de 1990, assenyala que «*puede razonablemente presumirse que la actividad a desempeñar por la entidad solicitante va a suponer un riesgo para el orden público definido por esa Ley de Libertad Religiosa*». És a dir: el control preventiu de l'ordre públic és factible i així ha estat admès pel TC en la important Sentència 46/2001, de 15 de febrer.

La defensa de la competència qualificadora de la DGAR es palesa a partir d'una sèrie d'arguments. Primer, en la naturalesa constitutiva de la inscripció registral, que obre les portes a un règim jurídic especial, beneficiós per a les confessions inscrites.¹¹ Segon, en l'apreciació de la correspondència necessària que hi ha d'haver entre la realitat i la declaració de voluntat dels fundadors de la presumpta església, confessió o comunitat religiosa. Tercer, també s'ha d'apreciar que concorren els requisits essencials comuns a tots els grups religiosos: un cos de doctrina pròpia que expressi les creences religioses que es professen i que es volen transmetre als altres, una litúrgia que reculli els ritus i cerimònies del culte, amb l'existència de llocs i ministres de culte amb les seves respectives funcions i denominacions, uns fins religiosos que respectin els límits de la llibertat religiosa, i un nombre significatiu de fidels.¹²

En quart lloc, els fins dels grups han de ser essencialment, veritablement i preponderantment religiosos. Així, la Resolució administrativa de 22 de desembre de 1992, emesa per la DGAR, que va denegar la inscripció de l'Església d'Unificació de Moon, va establir els elements integrants del requisit dels *fins religiosos*: un conjunt orgànic de dogmes o creences relatives a la transcendència, a un Ésser superior o divinitat; un conjunt de normes morals que regeixen la conducta dels fidels i que deriven del propi dogma; uns actes de culte concrets i definits, i uns llocs de culte als quals concorrin els fidels per a practicar els actes religiosos.

11. Amb l'obtenció de la tipicitat religiosa, es produeix el primer dels efectes: l'adquisició de personalitat jurídica. Això significa que la confessió inscrita es fa titular de tots els drets i deures dimanants del dret eclesiàstic especial que les regula, i també obté la capacitat d'obrar. El segon efecte és el reconeixement de l'autonomia *normativoinstitucional*, que faculta les confessions per a dictar normes d'organització, de règim del personal i clàusules de salvaguarda de la pròpia identitat. Finalment, l'accés al RER possibilita que les confessions puguin subscriure acords de cooperació amb l'Estat. Fins ara, aquests acords s'han establert amb l'Església Catòlica, la Federació d'Entitats Religioses Evangèliques d'Espanya (FEREDE), la Federació de Comunitats Israelites d'Espanya (FCIE) i la Comissió Islàmica d'Espanya (CIE).

12. L'article 3.2 del Reial decret 142/1981, de 9 de gener, estableix els següents requisits o condicions legals: la denominació, el domicili, els fins religiosos, el règim de funcionament i els organismes representatius de l'entitat i la relació nominal de les persones que ostenten la representació legal de l'ens.

I en cinquè lloc, han de ser grups que no facin les activitats de l'article 3.2 de la Llei orgànica 7/1980, de 5 de juliol, de llibertat religiosa. Aquest article, també conegut amb el nom de *clàusula d'exclusió*, assenyala que resten fora de l'àmbit de protecció de l'esmentada llei «les activitats, finalitats i entitats relacionades amb l'estudi i experimentació dels fenòmens psíquics o parapsicològics o la difusió de valors humanístics o espiritualistes o altres fins anàlegs aliens als religiosos».

Com es veu, la DGAR disposa d'una funció qualificadora molt substantiva i àmplia, no exempta d'una certa problemàtica jurídica. Segons Mariano López, «*comprende el examen y valoración del carácter religioso de la entidad, lo que exige la concurrencia de doctrina, liturgia y fines que sean esencial, verdadera y preponderantemente religiosos; la adscripción de un número significativo de fieles, declaración de voluntad de que se constituye en Iglesia, Confesión o Comunidad religiosa bien identificada mediante el correspondiente nombre o título y que esta declaración se corresponda con la realidad*».¹³

Amb tot, considero que no sempre l'activitat qualificadora de la DGAR s'ha adit amb la naturalesa que li és pròpia. El respecte al principi de laïcitat en el moment de valorar els fins religiosos, la discrecionalitat amb la qual interpreta determinats requisits dels grups que pretenen accedir al registre, o l'excessiu control material que practica, són elements que no cal perdre de vista. De fet, el mateix autor destaca que «*es probable que en la doctrina elaborada por la Dirección General de Asuntos Religiosos haya imprecisos criterios administrativos de calificación, que no se avienen con la consideración prevalente del derecho de libertad religiosa, como el número de fieles, la noción de confesión religiosa y la declaración de querer constituirla*».

En efecte, al meu parer, la DGAR empra un concepte força restrictiu del requisit dels *fins religiosos*, que en respondre a una visió pròpia del nostre entorn cultural cristià, dificulta l'accés al RER de nous moviments religiosos. Als nostres efectes, però, interessa saber que, més enllà del tractament legal (que veurem a continuació), a l'Estat espanyol existeix un registre específic d'entitats religioses, el paper del qual rau a determinar legalment quan un grup té o no fins religiosos.

3.2 La legislació penal de l'Estat. Referència a la legislació catalana i europea

El nou Codi penal estipula tot un seguit d'innovacions legislatives que afecten el tractament jurídic dels principals àmbits d'actuació social de les sectes.¹⁴ En

13. «Las sectas y los nuevos movimientos religiosos. Problemas de su tratamiento jurídico: ¿reconocimiento o prohibición?». *Ius Canonicum*, vol. XXXVII, n. 74, 1997, p. 471

14. Anys abans de l'experiència francesa, es va discutir a l'Estat espanyol la conveniència i oportunitat de fer prosperar una legislació repressiva i específica sobre les sectes, però finalment es va optar per l'aplicació del marc legal comú. Les conclusions de la Comissió d'estudi sobre la situació i repercussions de les sectes a Espanya, aprovades en el Ple del Congrés de Diputats (sessió de 2 de març de 1989), així ho van establir: «La valoració global obtinguda és de reconeixement de la suficiència del marc legislatiu espanyol, tant en l'ordre general de la regulació dels drets constitucionals com en l'ordre penal per a la tipificació i condemna dels supòsits de conductes il·lícites atribuïdes a les actuacions d'alguns grups sectaris [...]».

primer lloc, i com a associacions o grups que poden ser lícits o il·lícits, les sectes poden emmarcar-se en l'article 22 de la Constitució que, després de reconèixer el dret d'associació, disposa en el seu apartat segon que les associacions que cerquin fins o emprin mitjans tipificats com a delictes són il·legals; així mateix, a l'apartat cinquè es prohibeixen les associacions paramilitars i secretes.

D'altra banda, el Codi penal estableix a l'article 515.1 que són *associacions il·lícites* les que tinguin per objecte el cometre delictes o, un cop s'hagin constituït, en promoguin la comissió. I, a l'apartat tercer, es consigna que les associacions que, malgrat tenir per objecte un fi lícit (per exemple el culte a la divinitat), emprin mitjans violents o d'alteració o control de la personalitat per a la seva consecució, també seran il·lícites. Sembla que la novetat de l'article 515.3 fou que es va redactar pensant en les denominades sectes destructives, tot criminalitzant el proselitisme col·lectiu que utilitzi tècniques de manipulació mental. No obstant això, la imprecisió dels termes utilitzats («alteració» o «control» de la personalitat) poden sacsejar principis com ara la seguretat jurídica i la presumpció d'innocència.

Correspondrà doncs als jutges la dissolució de l'associació il·lícita. Altres mesures són la clausura de l'empresa, els seus locals o establiments, la suspensió de les activitats, la prohibició de continuar realitzant-les en el futur. En el cas que el grup sectari estigui inscrit en el RER, i no pas en el Registre d'Associacions, es preveu la cancel·lació dels assentaments, que serà per sentència judicial ferma.

En segon lloc, s'aprecien tota una sèrie de delictes estipulats en la jurisdicció penal, que són molt operatius contra les sectes. Les *lesions mentals*: es troben a l'article 147 del Codi penal, que disposa que «el qui, per qualsevol mitjà o procediment, causés a un altre una lesió que menyscapi la seva integritat corporal o la seva salut física o mental, serà castigat com a reu de delictes de lesions amb la pena de presó de sis mesos a tres anys, sempre que la lesió requereixi objectivament per a la seva sanitat, a més d'una primera assistència facultativa, tractament mèdic o quirúrgic».

L'aplicació de mètodes de captació pot provocar, com és sabut, lesions mentals que, si són reversibles, es poden guarir mitjançant tècniques de desprogramació. La Sentència de 30 d'octubre de 1994, del Tribunal Suprem, sosté que «*el delito de lesiones es eminentemente de resultado y no de peligro, por lo que es necesario acreditar unos daños psíquicos que tienen que ir más allá de las simples carencias o desfases sociales y superar los meros desajustes afectivos o emocionales*».

El *tracte degradant* es troba a l'article 173 del Codi penal i castiga amb la pena de presó de sis mesos a dos anys aquell que «infligeixi a una altra persona un tracte

El problema bàsic del fenomen sectari destructiu és la transgressió pràctica de l'ordenament jurídic existent, per la qual cosa la solució de tal problema no ha d'arribar, en absolut, per la via de la reforma de la llei, sinó pel seu respecte, aplicació i restabliment quan hagi estat transgredida». *Vid.*, Seglers, À. *Autogovern i fet religiós. Una gestió del pluralisme religiós a Catalunya*. Barcelona, 2000, p. 199 i seg.

Amb tot, es va insistir en la necessitat d'aplicar mesures de caràcter administratiu amb vista a la prevenció, dissuasió i correcció d'aquells comportaments que poguessin transgredir la legalitat. Entre el conjunt de mesures (tutela de menors, suport sanitari, rehabilitació social, intercanvi d'informació, protecció de consumidors en els *psicomercats*, etc.), van destacar les pròpies de la DGAR i, en concret, el fet d'extremar la qualificació dels grups que pretenguessin inscriure's en el RER.

degradant, menyscabant greument la seva integritat moral». El bé jurídic que es protegeix és la integritat moral de la persona afectada, en qualitat de dret fonamental protegit per l'article 15 de la Constitució, que garanteix la dignitat de la persona davant de qualsevol tracte que signifiqui enviliment, humiliació o vexació. El tracte degradant és emprat per algunes sectes per a fer minvar la integritat psicològica dels adeptes, a fi i efecte de sotmetre'ls mitjançant tècniques de privació o bé de la son, la higiene, la visió, o bé a través de distints mètodes coercitius: amenaces, humiliacions, degradació sexual, etc.

Quant al proselitisme il·legal, aquest delictes es troba a l'article 522 del Codi penal i ens indica que encorreran en la pena de multa de quatre a deu mesos els qui per mitjà de violència, intimidació, força o qualsevol altre apressament il·legítim, impedeixin a un membre o membres d'una confessió religiosa practicar els actes propis de les creences que professin o assistir-hi; i els qui per iguals mitjans forcin a altre o altres a practicar o concórrer en actes de culte o ritus, o a realitzar actes reveladors de professar o no professar una religió o a mudar la que professin.¹⁵

Certament és aquest un delictes singular, que mereix una atenció acurada. Des que va aparèixer per primera vegada en el Codi penal de 1971, encara no s'ha produït cap condemna per proselitisme il·lícit. Esdevé necessari el seu manteniment en el dret penal de l'Estat espanyol? Convindria doncs que es derogués? Més enllà de la seva inaplicació en el decurs de tres dècades, el seu àmbit d'incriminació resta cobert per altres delictes. Com recorda Agustín Motilla,¹⁶ la tipificació d'aquest tipus penal provoca tres riscos evidents. Primer, que els tribunals valorin les creences religioses dels ciutadans, vulnerant el principi de laïcitat. Segon, que l'influx de l'opinió pública contrària als nous moviments religiosos influeixi en les valoracions d'enjudiciament; amb un altre risc afegit: voler convertir les confessions homologades en models comparatius respecte dels grups religiosos no homologats. És a dir: afirmar que la lluita més eficaç contra els nous moviments religiosos rau a privilegiar les religions i esglésies tradicionals. Això podria vulnerar de retop els principis d'igualtat i llibertat religiosa dels grups minoritaris. Tercer, els conceptes jurídics que es preveuen són massa genèrics i indeterminats. Així, expressions com «mudar les creences», «apressament il·legítim» o «alteració i control de la personalitat» presenten inconvenients de tècnica jurídica, que s'agreugen a l'hora de demostrar la prova dels fets, molt difícil d'obtenir.

La nostra legislació penal no criminalitza ni el proselitisme ni la difusió d'idees religioses. Allò que condemna són els mitjans, les tècniques i les actuacions que siguin delictes i que s'emprin per a captar adeptes. I el cert és que aquests mitjans ja es troben positivitats en delictes comuns, com ara el de coaccions, amenaces, lesions, detenció il·legal, etc. Per aquestes raons, considerem que no té gaire sentit mantenir-lo.

15. L'expressió *apressament il·legítim* empara la persuasió psicològica de la qual se serveixen algunes sectes a través d'enganyos, promeses, dons, rentades de cervell, programacions mentals, reclams sexuals, etc.

16. «Proselitismo y libertad religiosa en el Derecho español». *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado*, vol. XVII, 2001, p. 179 i seg.

L'actitud dels tribunals respecte del delictes del proselitisme il·lícit ha estat curiosa: d'una banda, quan es declara provat el control mental i els danys psíquics que pateixen els adeptes, els tribunals no actuen contra el líder o líders del grup suposadament religiós; de l'altra, s'atenua la responsabilitat criminal dels adeptes, ja que es troben (com a autors o cooperadors dels delictes) sota el domini i el control mental dels dirigents. El mateix autor destaca quatre exemples, dos dels quals van succeir a Catalunya.

L'any 1989 l'Audiència Provincial de Barcelona va condemnar uns adeptes del grup Rashimura per un delictes de falsedat en document públic, en provar-se que van inscriure en el Registre Civil com a fills propis uns nens que havien estat concebuts pel líder del grup. El tribunal aprecia la concurrència d'una eximent incompleta d'alienació mental, segons es desprèn dels informes psiquiàtrics: *«los procesados se hallaban afectos del denominado ya por la ciencia síndrome de persuasión coactiva, llevando el adoctrinamiento a que estaban sometidos a percepciones muy alteradas de uno mismo, del medio ambiente y de la relación individuo-medio ambiente, logrando todo ello con conferencias y predicaciones reiteradas, falta de sueño y alimentación carencial, ello alteraba notoriamente sus facultades intelectivas y volitivas»* (Sentència de 21 de desembre de 1989).

El segon cas va afectar el Centre Esotèric d'Investigacions (més conegut per les sigles CEIS), els dirigents del qual varen ser condemnats pels delictes d'afavoriment de la prostitució i intrusisme professional. La Sentència de 16 de juliol de 1990, de l'Audiència Provincial de Barcelona, va eximir de responsabilitat penal als adeptes tot considerant *«la situación de absoluta dependencia y sumisión a que llegaron como consecuencia del control mental que los dirigentes de CEIS llegaron a tener sobre ellos [...] sobre la base de la más absoluta anulación mental mediante el empleo de técnicas adecuadas de control, y supuesta la realidad de manifestaciones del ejercicio de la prostitución, aparece evidente la concurrencia del abuso de superioridad como modalidad coactiva para determinar a una persona a prostituirse»*.

A Madrid, la Sentència de 13 de setembre de 1982, del Jutjat de Primera Instància de Guadalajara, va decretar la nul·litat d'un matrimoni de dues persones que pertanyien al grup Hare Krishna, basant-se en l'estat de dominació psicològica que patien: *«entendemos que existe una causa alegada de nulidad por falta de consentimiento matrimonial que no puede bastar para estimar éste como la expresión de una afirmación cuando en aquel momento era incapaz de entender y querer dada su despersonalización; el actuar como autómatas sin poseer los resortes críticos necesarios para valorar un acto de tanta trascendencia, serio y definitivo como el matrimonio, con la carencia absoluta de libertad en la facultad de disponer de los fines matrimoniales»*.

Respecte de la coneguda Església de la Cienciologia, la Sentència de 31 d'octubre de 1990, de l'Audiència Provincial de Madrid, absol dos dels seus membres del delictes de fur tot argumentant que els fets *«son constitutivos de una multiplicidad de delitos [extorsió, fur, segrest, estafa, denúncies falses, suborn, etc.] cometidos por personas integradas en Cienciología Dianética y en sus organizaciones filiales»*. I això provocava en els alumnes dels Narconons efectes de

bloqueig mental, desconnexió amb la realitat i rebuig de tot allò que estigui fora de l'organització.¹⁷

Més enllà d'aquests casos, el proselitisme (és a dir: la difusió de les creences amb el propòsit de guanyar prosèlits) s'ha convertit en un dels elements de discòrdia legislativa, sobretot en aquells Estats on la identificació entre la política i la religió és més intensa, ja que aleshores el proselitisme de les esglésies no homologades o dels nous moviments religiosos és vist com una amenaça a la identitat cultural dominant. Succeeix a la Xina, amb la prohibició del grup Falun Gong, i en altres països de cultura no occidental. Però també a Europa i Canadà.

Minos Kokinnakis, testimoni de Jehovà de nacionalitat grega, va ser detingut més de seixanta vegades per proselitisme i en alguns casos va patir encarcerament. El 12 de març de 1986 va anar al domicili de la senyora Kyriakaki, a la ciutat de Sitia, amb la intenció de mantenir una conversa de tipus religiós. El marit d'aquesta, però, va denunciar-lo a la policia, que el va detenir, i, finalment, el van condemnar per apostasia.

La cadena litigiosa va arribar al Tribunal Europeu de Drets Humans, que va distingir entre el testimoni cristià (que és permès) del proselitisme abusiu. A la decisió *Kokkinakis v. Greece*, de 25 de maig de 1993, podem llegir: «*el primero corresponde a la verdadera evangelización que en un informe elaborado en 1956, en el marco del Consejo ecuménico de las Iglesias, califica de «misión esencial» y de «responsabilidad de cada cristiano y de cada Iglesia». El segundo representa la corrupción y la deformación. Puede revestir la forma de actividades que ofrecen ventajas materiales o sociales con el objetivo de obtener incorporaciones a una Iglesia o ejerciendo una presión abusiva sobre las personas en situación de angustia o de necesidad, según el mismo informe, utilizando el recurso a la violencia o el «lavado de cerebro»; generalmente, no concuerda con el respeto debido a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión de otro.*»

La sentència, si bé no va centrar-se en la legislació grega (restrictiva amb el proselitisme dels grups religiosos que no són l'Església Ortodoxa), sí que va diferenciar el proselitisme lícit de l'il·lícit. I va reconèixer, per sis vots contra tres, que s'havia vulnerat el dret de Minos Kokkinakis a difondre les seves creences. La llibertat religiosa, doncs, inclou el proselitisme lícit, perquè «*la libertad de enseñar*

17. Més recentment, l'Audiència Provincial de Madrid va tornar a absoldre els quinze membres de l'Església de la Cienciologia que estaven acusats d'associació il·lícita, delictes contra la llibertat i seguretat en el treball, contra la salut pública, contra la Hisenda Pública, amenaces i coaccions. El fiscal demanava un total de trenta-sis anys de presó perquè entenia que l'objectiu dels seus membres era enriquir aquesta «església». A l'Estat espanyol aquest grup no ha obtingut el reconeixement de confessió religiosa a través del RER. Després de setze anys d'instrucció, el Ministeri Públic no va poder demostrar que la cienciologia, registrada en el Registre general d'Associacions amb la denominació d'*Asociación Civil Dianética*, tingués com a finalitat el lucre, ja que l'única prova aportada va ser que l'associació cobrava els seus clients per impartir cursos i vendre llibres. La secció quarta de l'Audiència recorda que l'Església de la Cienciologia va ser fundada el 1954 als Estats Units d'Amèrica, per L. Ronald Hubbard, i que té la seu central a Los Angeles i s'ha estès per molts altres països, especialment de la Unió Europea. Finalment, tampoc no es van trobar proves respecte de les presumptes irregularitats que el fiscal considerava provades en els centres Narconón i Droganón, en els quals es desintoxicava les persones addictes a les drogues (Sentència de 3 de desembre de 2001).

la propia religión no implica solamente manifestarla colectivamente, en público y en el círculo de los que comparten la propia fe, sino que comporta en principio el derecho de intentar convencer a otros, por ejemplo, por medio de una enseñanza». Si no fos així: «la libertad de cambiar de religión o de convicciones, consagrada en el artículo 9, correría el peligro de devenir letra muerta». Com agudament observa el jutge Martens en el seu vot particular: «nada justifica que el Estado [Grècia] use de su poder de “proteger” al interlocutor de la persona que ejerce el proselitismo».

També al Canadà, el govern local de la ciutat de Blainville va prohibir per mitjà d'una ordenança urbana les visites religioses porta a porta típiques dels Testimonis de Jehovà. El litigi va arribar a la Cort Superior del Quebec, que va donar la raó als recurrents, com a confessió religiosa exempta de l'aplicació del reglament urbà i de l'obligació d'obtenir un permís per a efectuar el seu ministeri.¹⁸

Quant a la legislació protectora dels menors no emancipats, destaca la Llei de protecció jurídica del menor, de 15 de gener de 1996, que s'inspira en la Convenció sobre Drets del Nen, de 20 de novembre de 1989. El text de la llei atorga primacia a l'interès superior dels menors, el caràcter educatiu de les mesures que s'adoptin i la regulació expressa d'alguns drets fonamentals, com el dret a l'honor, la intimitat, la pròpia imatge, la informació i les llibertats ideològica, religiosa i de consciència. Pel que fa a les sectes, s'entén que els pares poden cooperar per a impedir la captació i, posteriorment, per a procurar la sortida de la secta. També es promou l'auxili de la ciutadania en els casos en què, per exemple, els pares siguin membres d'alguna secta que perjudiqui els menors.

A Catalunya, el Parlament va elaborar la Llei 8/1995, de 27 de juliol, d'atenció i protecció dels infants i els adolescents. Disposa en el seu article 53: «Prevenció dels efectes nocius de les sectes. 1. El Govern de la Generalitat ha d'emprendre programes d'informació i de prevenció dirigits a: a) Advertir dels efectes perjudicials en els àmbits educatiu, cultural i social de l'activitat de les sectes i altres grups que tinguin finalitats d'alterar l'equilibri psíquic o emprin mitjans per a alterar-lo; b) Educar els infants i els adolescents en el consum de béns i serveis i també en l'ús dels mitjans de comunicació i l'accés a aquests. 2. Les institucions públiques han de promoure les iniciatives privades en aquestes tasques preventives i donar-hi suport».¹⁹

Finalment, l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa també ha tingut ocasió de pronunciar-se sobre aquest fenomen. La Recomanació 1178 (1992) sobre sectes i nous moviments religiosos,²⁰ malgrat considerar que una legislació especí-

18. Recordem que el proselitisme és un dels trets més característics del fenomen de les sectes, juntament amb el fort dogmatisme i els mecanismes de control per evitar l'apostasia o l'abandonament de l'adepte.

19. La legislació catalana tampoc no arrisca un concepte jurídic de secta. Simplement el dona per fet, tot remetent-se a l'opinió social més comuna. Així, jurídicament, la legitimació de la societat serveix per aproximar-se indirectament al concepte de secta. Nogensmenys, sembla que allò que diferencia uns grups religiosos dels altres és una pura qüestió de legitimitat social, talment la mirada cultural amb la qual jutgem l'un i l'altre. *Vid. Prat, J. El estigma del extraño*, Barcelona, 1997, p. 8.

20. <http://stars.coe.fr/ta/ta92/erec1178.htm> (visitada el 20 de febrer de 2002).

fica i repressora podria vulnerar la llibertat de consciència i les religions tradicionals, insta els Estats membres de la Unió Europea a adoptar mesures concretes:

- a) un pla bàsic educatiu que inclogui una informació objectiva basada en dades sobre les religions i les seves ramificacions;
- b) la distribució d'informació sobre les activitats de les sectes i els nous moviments religiosos, elaborada per organismes independents;
- c) la discussió a l'entorn de la possibilitat d'implantar una legislació que atorgui personalitat jurídica als moviments religiosos que s'han registrat (a l'Estat espanyol és el Reial decret 149/1981, de 9 de gener);
- d) amb la finalitat de protegir els menors i prevenir segrestos i trasllats a l'estranger, els Estats membres hauran de ratificar la Convenció Europea sobre reconeixement i execució de decisions sobre custòdia de menors de 1980;
- e) també es demana una aplicació rigorosa de les legislacions existents per tal de garantir la cobertura social als adeptes i la protecció dels menors.